

Az illiberalizmus legyőzése liberális szemszögből:

*Tanulságok Lengyelországból, Magyarországról és
Németországból*

A REPUBLIKON INTÉZET ELEMZÉSE

**FRIEDRICH NAUMANN
FOUNDATION** For Freedom.

Central Europe

2026 Május

A projektet/kiadványt a Friedrich Naumann Alapítvány támogatja.

A Friedrich Naumann Alapítvány nem vállal felelősséget a projekt/kiadvány tartalmáért, illetve az abban foglaltak bármilyen felhasználásáért. Az itt kifejtett nézetek kizárólag a szerző(k)/szervező(k)/előadó(k) véleményét tükrözik. Ezek a nézetek nem feltétlenül egyeznek a Friedrich Naumann Alapítvány álláspontjával.

BEVEZETÉS

Európában a liberális demokráciák folyamatos fenyegetésnek vannak kitéve az illiberális és populista erők részéről. Egyre hatékonyabban ássák alá a liberális értékeket, és szilárdítják meg befolyásukat azáltal, hogy gyengítik a fékek és ellensúlyok rendszerét, a pluralizmust, az egyéni jogokat és a jogállamiságot. A liberálisok tanulhatnak Magyarország és Lengyelország hibáiból, amelyek mindketten a demokratikus visszacsúszás példái, de egyúttal az illiberalizmus visszaszorításának sikeres gyakorlataiból is. Németország saját kihívással néz szembe a szélsőjobboldali Alternative für Deutschland (AfD) erősödése, valamint a Freie Demokratische Partei (FDP) liberális szavazóbázisának gyengülése miatt. Ez az elemzés Közép- és Kelet-Európa tapasztalatait veszi figyelembe, és tanulságokat fogalmaz meg a liberális pártok számára.

Az elemzés rámutat, hogy az illiberalizmus egy felismerhető „forgatókönyv” mentén működik: az állam és intézményeinek elfoglalása, a média átvétele vagy megfélemlítése, a szociálpolitika és a gazdasági igazságtalanságok politikai fegyverként való felhasználása, valamint a nemzeti identitás újradefiniálása belső és külső ellenségekkel szemben, Carl Schmitt modelljét követve. A liberális szereplők azonban nem tehetetlenek. A lengyel ellenzék 2023-as választási győzelme, a TISZA Párt elsőpró magyarországi győzelme, valamint a jogállamiság mellett Európa-szerte kitartó csoportok azt bizonyítják, hogy a széles körű koalíciók, az értékalapú üzenetek hiteles gazdasági ajánlatokkal való ötvözése, valamint az európai jogállamisági eszközök stratégiai alkalmazása képes megfékezni, sőt egyes esetekben visszafordítani az illiberális tendenciákat.

A Renew Europe politikai családjába tartozó liberális pártok, különösen a német FDP és a vele szövetséges liberális szereplők számára a legfontosabb tanulságok a következők: ne engedjék, hogy az illiberális erők határozzák meg, mit jelent a liberalizmus; fektessenek a civil és politikai oktatásba; építsenek stratégiai, ugyanakkor elveikhez hű szövetségeket; a liberális narratívákat kapcsolják össze az emberek mindennapi gazdasági valóságával; és használják ki a kormányzás minden szintjét (uniós, nemzeti és szubnacionális) a jogállamiság és a pluralizmus védelmében. A tanulmány konkrét bevált gyakorlatok összefoglalásával zárul a liberális szereplők számára, akiknek az AfD térnyerésével és a német pártrendszer fragmentációjával kell szembenézniük.

Miért aktuális az illiberalizmus kérdése?

Az illiberalizmus olyan politikai projekteket jelent, amelyek fenntartják a demokrácia formális intézményi kereteit, mint például a választásokat, az alkotmányt és a parlamentet, miközben aláássák a liberális fékek és ellensúlyok rendszerét, például a jogállamiságot, a hatalmi ágak szétválasztását, a kisebbségi jogokat és a médiapluralizmust. Közép-Európában ez gyakran olyan demokratikusan megválasztott kormányok formáját öltötte, amelyek jogi reformok segítségével koncentrálnak a hatalmat, és gyengítik a független ellenőrző mechanizmusokat. Ahelyett, hogy nyíltan megszüntetnék a választásokat, olyan rendszert alakítanak ki, amelyben az ellenzék győzelme elméletileg lehetséges, a gyakorlatban azonban rendkívül nehéz.

A kutatók olyan illiberális stratégiát írnak le, amelynek keretében többek között a magyar és lengyel kormánypártok felszámolták a jogállamiság egyes garanciáit, erodálták a fékek és ellensúlyok rendszerét, a hatalmat erős vezetők kezében koncentrálták, korlátozták a polgári szabadságjogokat, elfoglalták vagy átpolitizálták az állami intézményeket, valamint a hivatalban lévők számára kedvezőbbé tették a választási verseny feltételeit. A Freedom House¹ és más demokratikus állapotokat monitorozó szervezetek dokumentálták a demokratikus minőség jelentős romlását ezekben az országokban; Magyarországot pedig már csupán „részben szabad” országnak minősítették.

AZ ILLIBERALIZMUS MŰKÖDÉSE

Az illiberális demokrácia és a versengő autoritarizmus meghatározása

Az „illiberális demokrácia” kifejezés Közép-Európában Orbán Viktor 2014-es, hírhedtté vált beszéde nyomán vált szélesebb körben ismertté.² A fogalom olyan rendszereket ír le, amelyekben a választási verseny fennmarad, miközben a liberális korlátok és garanciák kiüresednek. Az ilyen rendszereket gyakran a „versengő autoritarizmus” eseteiként értelmezik³, amelyekben a hivatalban lévő hatalom rendszerszintű előnyöket élvez, és rendszeresen visszaél az állami erőforrásokkal. Az ellenzéki pártok azonban továbbra is részt vesznek a választásokon, és időnként győzni is tudnak.

A magyarországi és lengyelországi folyamatok elemzése több, a demokratikus visszacsúszást előidéző mechanizmust emel ki: a kormánypártok hatalmát bebetonozó alkotmányos átalakításokat, a bírói kinevezések átpolitizálását, a médiafelügyelet rendszerének olyan átszervezését, amely a kormánybarát médiumoknak kedvez, valamint az ellenzék megosztottságát hátrányosan érintő választókerület-átalakításokat és választójogi változtatásokat. Az illiberális reformokat az illiberális vezetők azzal igazolják, hogy azok a társadalom többségének akaratát fejezik ki, és hogy a reformokat megfelelő jogi eljárások keretében fogadják el. Az illiberális vezetők azt állítják, hogy visszaállítják az „állami szuverenitást” vagy „a nép akaratát”, miközben módszeresen csökkentik a pluralizmust.

Az „illiberális forгатókönyv”

A közelmúlt kutatásai egy „illiberális forгатókönyvet” vázolnak fel, amelynek része a liberális normák kijátszása, elferdítése és megszegése⁴. Többek között a magyarországi és lengyelországi illiberális kormányok az alábbi eszközöket alkalmazták:

Az ellenőrző intézmények elfoglalása, a kinevezési szabályok megváltoztatásával, a nyugdíjkorhatár csökkentésével, illetve a bíróságok és független hatóságok kormányhoz lojális személyekkel való feltöltésével. Emellett a választási verseny feltételeit is igyekeztek a hivatalban lévő kormányok javára alakítani, többek között a választókerületek határainak, a kampányfinanszírozási szabályoknak és a bejutási küszöböknek a módosításával, valamint a médiaviszonyok átalakításával. A média feletti ellenőrzést állami hirdetések, kormánybarát tulajdonosi struktúrákon és a független médiumokkal

¹ <https://freedomhouse.org/country/hungary>

²²

<https://2015-2019.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-25th-balvanyos-summer-free-university-and-student-camp>

³³ <https://www.journalofdemocracy.org/articles/the-new-competitive-authoritarianism/>

⁴

<https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/forging-bending-and-breaking-enacting-the-illiberal-playbook-in-hungary-and-poland/3DD83EDB9BA4D3DA72DC4F77A8F0686A>

szembeni hatósági nyomásgyakorláson keresztül erősítették meg. Az illiberális kormányok emellett a szociálpolitikát, például a családtámogatásokat és a nyugdíjakat, valamint az uniós forrásokat is politikai eszközként használhatták fel lojális társadalmi csoportok és klientúrák kialakítására. Ezzel párhuzamosan a nemzeti identitást a kulturális homogenitás és a hagyományos nemi szerepek hangsúlyozásával, illetve olyan külső és belső fenyegetések kijelölésével definiálták újra, mint a migránsok, az LMBTQ+ emberek vagy a „brüsszeli elit”.

Mindez azonban nem kizárólag Magyarországra vagy Lengyelországra jellemző. Kutatók és agytrösztök hasonló mintázatokat azonosítottak más visegrádi országokban és azokon túl is, bár az illiberális fordulatok mélysége és tartóssága jelentősen eltérhet egymástól. A liberális szereplők számára ezért e politikai taktikák megértése alapvető előfeltétele annak, hogy hatékony ellenstratégiákat dolgozhassanak ki az illiberalizmus visszaszorítására.

Oroszország szerepe

Oroszország és a NATO egy új hidegháborúban áll egymással szemben, amelyben a hibrid hadviselés folyamatosan jelen van. Az orosz befolyásolási kampányok fontos elemei a dezinformációs kampányok, az európai infrastruktúra elleni kibertámadások, az adatkábelek megrongálása, valamint a liberális értékek és az európai egység aláásása.

Az illiberális politikusok hasznos szövetségesnek bizonyulnak az orosz politikai célok előmozdításában⁵. Ez különösen nyilvánvalóvá vált Ukrajna 2022-es orosz invázióját követően. A Fidesz például Magyarországon több alkalommal is ellenezte vagy akadályozta az Oroszországgal szembeni szankciókat, miközben az illiberális politikusok általában véve is gyakran szembemennek az európai integrációs projektekkel. A magyar állam által támogatott média emellett orosz dezinformációt is terjesztett annak érdekében, hogy hozzájáruljon Orbán újraválasztásához.⁶

Oroszországnak hosszú története van a politikai spektrum mindkét végén elhelyezkedő radikális pártok támogatásában, illetve felhasználásában. Az Európában erősödő illiberális tendenciák, amelyek aláássák a liberális demokráciákat, egyértelműen Putyin érdekeit szolgálják. Az illiberális pártok támogatottsága egyre növekszik a választók körében, ezért az ellenük való fellépés, például az illiberális pártok politikai elszigetelésével, szintén Oroszország számára kedvező lehet, mivel a Kreml propagandagépezete így azt állíthatja, hogy a Nyugat képmutató módon megpróbálja elhallgattatni bizonyos politikai hangokat.

Ennek megfelelően az illiberalizmus elleni liberális fellépés nem csupán a liberális értékek megerősítését célzó, értékalapú projekt, hanem biztonságpolitikai jelentőséggel is bír. Az illiberális erők megállítása és legyőzése stratégiai győzelmet jelentene az orosz hibrid hadviselés és befolyásolási kampányok elleni küzdelemben.

Liberális gyengeségek: elemzés Közép- és Kelet-Európából

A régió liberális agytrösztjei olyan strukturális gyengeségeket is azonosítottak, amelyek sebezhetővé tették a liberális pártokat.

A Republikon „Liberalism Under Pressure of Illiberalism” című konferenciáján⁷, amely a visegrádi országokra fókuszált, lengyel és magyar liberálisok rámutattak a legfontosabb problémákra: az elkötelezett és stratégiai gondolkodású pártvezetés hiányára, a gyenge

⁵ <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21599165.2024.2420967>

⁶

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2026/mar/31/viktor-orban-us-russian-support-hungary-iran-war-voters>

⁷ <https://4liberty.eu/liberalism-under-pressure-of-illiberalism/>

szervezeti struktúrákra és erőforrásokra, az egyértelmű liberális programok hiányára, valamint a nem hatékony kommunikációs kampányokra. Lengyelországban a liberalizmus negatív jelentéstartalmaival társul, ami arra készteti a politikusokat, hogy kerüljék a kifejezetten liberális politikai arculatot, vagy populista taktikákhoz folyamodjanak. Magyarországon ezzel szemben a „(neo)liberális” kifejezés politikai sértéssé vált, amelyet egyaránt használ a kormány és az ellenzék.

A Republikon „Liberalism in illiberal times”⁸ című beszélgetései további problémákra hívták fel a figyelmet. A magyarországi liberális szereplők lehetővé tették, hogy a Fidesz határozza meg a közvélemény számára, mit jelent a „liberalizmus”, ahelyett hogy saját, meggyőző narratívát fogalmaztak volna meg. A liberális szervezetek gyakran nem rendelkeztek átfogó társadalmi vízióval, és elsősorban arra koncentráltak, hogy számonkérjék a társadalmon a liberális értékek érvényesülését, ahelyett hogy ezeket az értékeket összekapcsolták volna az állampolgárok mindennapi problémáival és igényeivel.

Ezek az elemzések kulcsfontosságúak a bevált gyakorlatok kialakítása szempontjából: az illiberalizmus legyőzéséhez nem elegendő az illiberalis politikai eszköztár elleni fellépés, hanem a liberális pártok saját szervezeti és kommunikációs hiányosságait is orvosolni kell.

LENGYELORSZÁG: AZ ILLIBERALIZMUS ÉS A KIÚT

A PiS illiberalis fordulata

A Jog és Igazságosság párt (PiS) 2015-ben került hatalomra, és parlamenti többségét arra használta fel, hogy szisztematikusan gyengítse a fékek és ellensúlyok rendszerét, különösen az igazságszolgáltatás és a közmédia területén. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács és az Alkotmánybíróság reformjai aláásták a bírói függetlenséget, miközben a médiatörvény módosításai átpolitizálták a közszolgálati műsorszolgáltatót, a TVP-t, és a kormányzati propaganda eszközévé tették.

A PiS a konzervatív kulturális politikát, amelyet gyakran homofób és idegengyűlölő retorika kísért újraelosztó szociális programokkal ötvözte. Ilyen volt például az „500+” családi támogatás, miközben a párt a „hétköznapi lengyelek” védelmezőjeként pozicionálta magát a korrump liberális elittel és a külföldi érdekekkel szemben. A jobboldali és baloldali elemek e kombinációja, amelyet a szuverenitásra és nemzeti identitásra építő nacionalista narratívák is megerősítettek, lehetővé tette a PiS számára, hogy az uniós kritikák és a belföldi tiltakozások ellenére is magas támogatottságot tartson fenn.

A civil társadalom mozgósítása és az ellenzék tanulási folyamata

Lengyelországban is erős civil társadalmi ellenállás bontakozott ki. A Demokrácia Védelmének Bizottsága (KOD) széles körű állampolgári mozgalommá vált, amely a bírói függetlenség és a médiaszabadság védelméért lépett fel. Az ellenzéki politikusok, a mainstream média és a KOD egyre szorosabban működtek együtt, a politikai küzdelmet pedig egy antidemokratikus PiS és egy demokráciapárti, a jogállamiságot támogató politikai tábor közötti konfliktusként keretezték.

A parlamentben a médiára vonatkozó korlátozások ellen, valamint a bíróságok további korlátozására irányuló kísérletek miatt szervezett tüntetések hozzájárultak ahhoz, hogy a politikai tér a demokratikus normák körül polarizálódjon. A liberális és centrista szereplők, köztük azok a pártok, amelyek később a Polgári Koalícióhoz (KO) kapcsolódtak, erre a társadalmi mozgósításra építve olyan narratívát alakítottak ki, amelynek középpontjában a „demokrácia helyreállítása” állt, nem pedig pusztán a PiS előtti status quo visszaállítása.

⁸ <https://en.republikon.hu/events/25-04-15-report-liberalism-in-illiberal-times.aspx>

Az elemzők hangsúlyozták, hogy az ellenzéken belüli pluralizmus egyszerre jelentett és jelent kihívást, illetve erősséget⁹: több párt is képes volt képviselni a liberális és centrista nézetek sokféleségét, ugyanakkor szükség volt az összehangolt fellépésre a jogállamiság és az euroatlanti orientáció védelme érdekében. A lengyel szakértők a liberális pártok szervezeti és kommunikációs gyengeségeit is elismerték. Ezek közé tartozott a világosan megfogalmazott liberális programok hiánya, valamint az olyan erős vezetők hiánya, akik képesek lettek volna bizalmat kelteni a nagyvárosi fellegvárakon túl is.

A 2023-as választás és a liberálisok számára levonható tanulságok

A 2023. októberi választáson a PiS továbbra is a legnagyobb egyéni párt maradt, azonban elvesztette parlamenti többségét, mivel a Donald Tusk vezette Polgári Koalíció, a Harmadik Út és a Baloldal által alkotott ellenzéki szövetség együttesen megszerezte a mandátumok többségét. A választási részvétel rendkívül magas, 74,4 százalékos volt, ami jól mutatja a PiS illiberális kormányzásával szembeni mozgósítás erejét.

Az eredményhez több tényező is hozzájárult:

Egységes narratíva: Az ellenzéki pártok programbeli különbségeik ellenére egy központi üzenet köré tömörültek: a jogállamiság és a demokratikus normák helyreállítása („de-PiS-ifikáció”).

Narratív keretezés: Miközben a PiS félelemkeltő, LGBTQ-ellenes és idegengyűlölő narratívákat alkalmazott, az ellenzék egy demokratikus és európai Lengyelország pozitív jövőképét hangsúlyozta. A PiS-t célzottan kritizálták, ugyanakkor igyekeztek nem felerősíteni annak polarizáló narratíváit.

Civil nyomás: Az aktivisták és civil mozgalmak arra ösztönözték a pártokat, hogy működjenek együtt ahelyett, hogy destruktív módon versengenek egymással, így a politikai széttagoltság komolyabb politikai költségekkel járt.

Stratégiai koalíció: A Harmadik Út mérsékelt konzervatív alternatívát kínált azoknak a bizonytalan PiS-szavazóknak, illetve a Tusk személyével szemben szkeptikus választóknak, akik ugyanakkor ellenezték az illiberalizmust.

Lengyelország jó példaként szolgál a liberális pártok számára, mivel megmutatja a demokratikus helyreállítás köré épülő széles körű szövetségek fontosságát, a civil társadalom mozgósításának szerepét az ellenőrzés és a koalícióépítés terén, valamint annak szükségességét, hogy a liberális értékeket pozitív narratívákba ágyazzák, ahelyett hogy olyan elméleti értékeként mutatnák be őket, amelyek rövid távon nem kapcsolódnak közvetlenül az emberek mindennapi életéhez.

MAGYARORSZÁG: A LEGROSSZABB MÓDSZEREKTŐL A LEGJOBBAKIG

A Fidesz illiberális rendszere

Magyarországot széles körben az Európai Unióban tapasztalható „demokratikus visszacsúszás” egyik legjellemzőbb esetének tekintik. Miután 2010-ben a Fidesz-KDNP kétharmados parlamenti többséggel visszatért a hatalomba, Orbán Viktor kormánya új alkotmányt és számos sarkalatos törvényt fogadott el, amelyek alapvetően átalakították az igazságszolgáltatást, a médiafelügyeleti szerveket, a választási szabályokat és a helyi önkormányzati rendszert.

A magyarországi demokratikus visszacsúszással foglalkozó kutatások rámutatnak arra, hogy ezek a reformok, miközben formálisan jogszerűen zajlottak aláásták a liberális demokrácia

⁹ <https://www.journalofdemocracy.org/articles/democracy-after-illiberalism-a-warning-from-poland/>

garanciáit. Ilyen intézkedés volt például a bírák kötelező nyugdíjkorhatárának csökkentése, amely lehetővé tette bírói pozíciók lecserélését, az Alkotmánybíróság átalakítása, a médiaszabályozás kormányhoz lojális szervek alá történő központosítása, valamint a választókerületek olyan átrajzolása, amely a Fidesz számára kedvezőbb feltételeket teremtett. Ezzel párhuzamosan a Fidesz a közbeszerzések feletti ellenőrzés, az államtól függő üzleti elit és célzott szociálpolitikai intézkedések révén kiterjesztette a patronázsrendszereket, számos régióban kliensrendszerű függőségeket kialakítva.

A helyi szintű kutatások azt is kimutatták, hogy a Fidesz korlátozta a helyi ellenzék mozgásterét az önkormányzati képviselő-testületekben rendelkezésre álló politikai verseny lehetőségeinek szűkítésével, a helyi önkormányzatok független ellenőrzésének csökkentésével, valamint a helyi média és az ombudsmani intézmények meggyengítésével. Ezek a stratégiák együttesen egyes szerzők szerint „csökkentett demokráciát” vagy hibrid rezsimit hoztak létre, amelyben ugyan tartanak választásokat, azok azonban már nem tekinthetők teljes mértékben szabadnak és tisztességesnek.

A liberalizmus marginalizálódása

Lengyelországgal ellentétben a liberális pártok Magyarországon súlyosan marginalizálódtak. A Republikon „Liberalism under the pressure of illiberalism” című konferenciájához kapcsolódó elemzések¹⁰ több okra is rámutatnak.

Először is, a magyar liberalizmus történetileg liberális, szociáldemokrata és konzervatív elemeket egyetlen politikai formációban, az SZDSZ-ben egyesített, létrehozva azt, amit a résztvevők „liberális paradoxonnak” neveztek: egy olyan heterogén pártot, amelynek belső értékalapja szigorú értelemben csak korlátozottan volt liberális. Az SZDSZ korai tagjai körében végzett felmérések azt mutatják, hogy csak kisebbségük képviselt következetesen egyértelműen liberális álláspontot mind az emberi jogi, mind a gazdasági kérdésekben.

Másodszor, a liberalizmus szimbolikusan összekapcsolódott az 1990-es évek fájdalmas piaci reformjaival és társadalmi megosztottságával, ami lehetővé tette a Fidesz számára, hogy a „liberális” kifejezést pejoratív címkévé alakítsa, és a liberalizmust tegye felelőssé az ország problémáiért. A fiatalabb generációk gyakran teljesen elkerülik a „liberális” megnevezést, és inkább a „progresszív” kifejezést használják akkor is, ha nézeteik tartalmilag liberálisak.

Harmadszor, a liberális pártok és szervezetek nehezen tudtak tömeges tagságot és Budapesten kívül is működő helyi szervezeti hálózatot kiépíteni, ami korlátozta a városi központokon kívüli mozgósítási képességüket. Az ellenzéki pártok gyakran nem tudták kellően megnyitni soraikat az új tagok előtt, illetve nem tudtak hatékonyan megszólítani olyan kisvárosi választókat, akiknek elsődleges problémái a gazdasági biztonság és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés köré összpontosulnak, nem pedig az értékalapú kérdések köré.

Végül, a liberális szereplők nem fordítottak kellő figyelmet arra, hogy a liberalizmust pozitív, a magyar társadalmi és politikai kontextushoz igazodó módon határozzák meg. Így lehetővé tették a Fidesz számára, hogy a „liberálist” elitistaként, nemzetellenesként és az átlagemberek problémáitól elszakadtként jelenítse meg. Ez a narratív úr megkönnyítette az illiberális propaganda számára, hogy a liberalizmust kívülről ránk erőltetett, kulturálisan idegen eszmeként ábrázolja. Emellett egyesek akkor is liberálisnak vallották magukat, ha valójában nem képviseltek liberális értékeket, pusztán azért, mert ezzel akarták kifejezni a

¹⁰ <https://4liberty.eu/liberalism-under-pressure-of-illiberalism/>

Fidesszel szembeni ellenállásukat, miközben a kormánypárt következetesen a „liberális” címkét használta Orbán kritikusaiknak megbélyegzésére.¹¹

Ellenzéki kísérletek és új lehetőségek

Az ellenzéki pártok a Fidesz dominanciájának ellensúlyozására széles körű választási szövetséget hoztak létre a 2022-es országgyűlési választásokra. Nyílt előválasztásokat tartottak a közös miniszterelnök-jelölt és az egyéni választókerületi jelöltek kiválasztására. Ezeket az előválasztásokat demokratikus innovációként, valamint a választók egységes ellenzék mögé történő mozgósításának eszközeként értékelték. A szövetség azonban nem tudta leváltani a Fideszt, részben azért, mert a politikai versenyfeltételek jelentősen egyenlőtlenek voltak, részben pedig a belső ideológiai feszültségek és kommunikációs hibák miatt.

2024-ben azonban megjelent egy új párt, a Tisza. Vezetője, Magyar Péter hosszú időn keresztül a Fidesz belső köreihez tartozott, majd saját elmondása szerint elege lett a kormánypárt botrányaiból, és új pártot alapított. A Tisza népszerűsége folyamatosan növekedett, végül pedig a 2026. áprilisi országgyűlési választáson legyőzte a Fideszt, és kétharmados parlamenti többséget szerzett.

Az illiberalizmus egyetlen párt általi legyőzése azt mutatta, hogy bármennyire is egyenlőtlenek a politikai verseny feltételei, mindig létezhet olyan stratégia, amely képes legyőzni az illiberalizmust. A Tisza esetében a győzelemhez vezető recept több lépésből állt. Először is le kellett győznie a régi ellenzéket, amelyet a Tisza a győzelem akadályának tekintett, többek között az ellenzéki szavazatok megosztásán keresztül. A Tisza azt is felismerte, hogy a Fidesz jelentős befolyással rendelkezik a médiában, ezért üzenetei eljuttatásához nem támaszkodhat a mainstream médiára. Ehelyett nagy hangsúlyt fektetett a közösségi médiára, ahol a párt sikeresen kommunikált a különböző célcsoportokkal. A párt a személyes kommunikáció fontosságát is felismerte: vezetője, Magyar Péter folyamatosan járta az országot, és olyan kisebb településekre, falvakba is ellátogatott, amelyeket a politikai szereplők korábban elhanyagoltak.

A Tiszának több társadalmi csoporttal is sikerült koalíciót kialakítania, miközben a Fidesz narratívájával szemben alternatív értelmezést és a jelenlegi problémákra konkrét megoldásokat kínált. Megszólította a fiatalokat és az időseket, a városi és vidéki lakosságot, valamint a gazdagabb és szegényebb társadalmi csoportokat egyaránt, és képes volt Orbánnal szemben egységbe rendezni a magyar társadalom jelentős részét.

A fiatalok olyan társadalmi csoportot alkottak, amelyről sok párt már lemondott, mivel túl nehéznek tartotta a megszólításukat. A Tisza azonban sikeresen mozgósította a fiatal választókat. Rövid videókat, mémeket, influenszereket, rendezvényeket és célzott üzeneteket használt arra, hogy kapcsolatot teremtsen a fiatalokkal, és szavazásra ösztönözze őket, miközben cselekvési lehetőséget és reményt kínált számukra. A Tisza ezen a téren különösen sikeresnek bizonyult, olyan fiatalokat is elérve, akiket sok más párt nem tudott megszólítani.

Az ellenzék győzelméhez hozzájárult az illiberalizmus egyik belső problémája is: a kormánypárt idővel eltávolodhat a hétköznapi emberektől, és elveszítheti a kapcsolatot az állampolgárok valós problémáival. Még a jelentős anyagi erőforrások, az adófizetők pénzének felhasználása és a fejlett adatgyűjtési infrastruktúra mellett is kialakulhat egyfajta valóság- és kommunikációs szakadék. Ennek oka, hogy az illiberális vezetőknek egyre inkább ki kell szolgálniuk az oligarchák érdekeit, miközben a propagandamédiát még maguk az illiberális politikusok is elhihetik. A politikusok idővel annyira

¹¹ <https://www.republikon.hu/media/123765/liberalizmus-elemzes.pdf>

belekeveredhetnek a saját hazugságaikba, hogy kommunikációjuk elszakad az emberek mindennapi problémáitól.

A Fidesz például külpolitikai kérdésekre, Orbán Donald Trumpgal ápolt jó kapcsolatára, valamint az Európai Unió és Ukrajna által jelentett, a kormány által felvázolt fenyegetésre építette kampányát. Ezeket egyes választók hihetőnek tarthatták, azonban a mindennapi életükben nem feltétlenül érzékelték őket közvetlenül. Ezzel szemben a gazdaság strukturális problémái a választók mindennapi valóságának részét képezték. A Tisza ezekre a problémákra helyezte a hangsúlyt, és ezáltal sikeresebben tudott hiteles, a választók számára releváns üzeneteket közvetíteni.

A Tisza vállalta a liberális demokrácia újjáépítését, pártjának vezetője és Magyarország jelenlegi miniszterelnöke, Magyar Péter pedig konzervatív-liberálisként határozta meg magát. Mivel azonban a párt nem tekinthető teljes mértékben liberálisnak, Magyarországon továbbra is szükség van erősebb liberális hangokra a liberális értékek képviselésének és előmozdításának érdekében. Ettől függetlenül a Tisza győzelme jó példaként szolgált arra, hogyan lehet legyőzni az illiberalizmust.

A magyarországi liberálisok számára levonható tanulságok

Magyarország több fontos tanulsággal, illetve részben követhető példával szolgál a liberális szereplők számára:

- A széttagolt ellenzék, amely képtelen az egységes fellépésre, tovább erősítheti az illiberalizmust.
- Nem szabad vágyvezérelt gondolkodásba menekülni: kerülni kell az olyan magyarázatokat, mint hogy „lehetetlen volt nyerni” vagy „normális körülmények között az ellenzék győzött volna”. Ehelyett a politikai szereplőknek abból kell kiindulniuk, hogy a fennálló szabályok és politikai környezet jelentik a valóságot, és ezek között kell megtalálniuk a győzelemhez vezető stratégiát.
- Alternatív kommunikációs csatornákat kell találni a propagandamédiával szemben, például a közösségi médiát, és tudatosan ki kell használni annak lehetőségeit.
- A személyes kapcsolatokra kell építeni: el kell jutni azokhoz is, akiket a politikai rendszer vagy a politikai elit perifériára szorított, például a kisebb falvak lakóihoz. Ez akkor is fontos, ha ezek az emberek nem osztják a liberális szereplők értékeit vagy politikai nézeteit.
- Ha nincs pragmatikus lehetőség más pártokkal való koalíció kialakítására, félre kell állítani őket, és közvetlenül a választókkal kell koalíciót építeni.

NÉMETORSZÁG: A LIBERALIZMUS HANYATLÁSA

Politikai átrendeződés és az AfD előretörése

Németország jelentős politikai turbulencián ment keresztül annak ellenére, hogy korábban a liberális demokrácia egyik bástyájának számított. A 2013-ban alapított szélsőjobboldali AfD fokozatosan alakult át euroszeptikus protestpártból radikális jobboldali politikai erővé, amely különösen erős támogatottsággal rendelkezik a keleti tartományokban. A 2023 óta készült közvélemény-kutatások és választási eredmények alapján az AfD országosan következetesen 20 százalék körüli vagy afeletti támogatottságot ért el, egyes régiókban pedig ennél is magasabb eredményeket produkált.

A 2025 februárjában tartott előrehozott szövetségi választáson az AfD a szavazatok mintegy 20,8 százalékát szerezte meg, ezzel pedig a Bundestag második legnagyobb pártjává vált, miközben a jobbközép CDU/CSU pártszövetség végzett az élen, mintegy 28–29 százalékos eredménnyel. A balközép SPD és a Zöldek korábbi támogatottsági csúcsaikhoz képest visszaestek, miközben a baloldali politikai tábor tovább töredezett a Sahra Wagenknecht Szövetség felemelkedésével és a Die Linke részleges megerősödésével.

Az AfD előretörését több tényező együttesen magyarázza: a bevándorlási és menekültügyi politikával kapcsolatos elégedetlenség, az inflációval és az energiaárakkal kapcsolatos gazdasági szorongások, a keleti és nyugati tartományok közötti regionális különbségek, valamint a mainstream pártok egyfajta „pártkartelljeként” érzékelt politikai rendszerrel szembeni általános kiábrándulás. Annak ellenére, hogy a pártot a hazai hírszerző szolgálatok megfigyelik, és egyes tartományokban jobboldali szélsőségesként is minősítették, az AfD törzsszavazóit az ilyen figyelmeztetések nagyrészt nem tántorították el.

Az FDP választási hanyatlása

A liberális FDP, amely a Renew Europe politikai családjának meghatározó tagja, és amely hagyományosan a piacorientált liberalizmussal és a polgári szabadságjogokkal azonosítható, nehéz helyzetbe került ebben a politikai környezetben. Miután 2021-ben belépett az SPD-vel és a Zöldekkel közösen létrehozott úgynevezett „jelzőlámpa-koalícióba”, a párt jelentős belső és külső feszültségekkel szembesült a költségvetési politika, a klímavédelmi intézkedések és a gazdasági reformok kérdésében.

A közvélemény-kutatások és a 2025-ös szövetségi választás az FDP támogatottságának jelentős erózióját mutatták. A választást megelőző egyes felmérésekben a párt az 5 százalékos, a Bundestagba való bejutáshoz szükséges küszöb körül vagy az alatt mozgott, a 2025-ös előrehozott választáson pedig végül nem tudott visszajutni a parlamentbe, mintegy 4–5 százalékos eredményt elérve. Az elemzések ezt a következetlenség benyomásával, a költségvetési szigor és a koalíciós kompromisszumok összeegyeztetésének nehézségével, valamint a konzervatívabb, szakszervezetbarát erők és az olyan gazdaságilag liberális, de kulturálisan konzervatív választókért folytatott versennyel magyarázzák, akik az AfD vagy a CDU jobbra tolódása felé fordultak¹².

A Friedrich Naumann Alapítvány és más liberális szervezetek arra figyelmeztettek¹³ hogy az FDP meggyengülése csökkentheti a liberálisok befolyását a német politikára és az európai politikai vitákra, és hangsúlyozták a liberális narratívák és szervezeti kapacitások megújításának szükségességét.

Társadalmi reakciók és az AfD kezeléséről szóló viták

A német társadalom mélyen megosztott abban a kérdésben, hogyan kellene fellépni az AfD-vel szemben. A felmérések szerint a németek mintegy kétharmada az AfD megerősödését a demokráciára és a jogállamiságra nézve fenyegetésnek tekinti, ugyanakkor jelentős különbségek vannak abban, hogy támogatnák-e a párt jogi úton történő betiltását. Míg az SPD és a Zöldek számos támogatója támogatja a betiltás lehetőségének vizsgálatát, az FDP és egyes más pártok szavazói többnyire ellenzik azt, attól tartva, hogy egy ilyen lépés mártírszerepbe kényszerítené az AfD-t, és korlátozná a politikai versenyt.

¹² <https://www.dw.com/en/germanys-neoliberal-fdp-no-chance-for-a-comeback/a-75847475>

¹³

<https://libmod.de/en/internationale-konferenz-rethinking-liberalism-challenges-to-liberalism-in-turbulent-times/>

Ezzel párhuzamosan helyi és országos szintű kezdeményezések igyekeznek politikai, nem pedig jogi eszközökkel korlátozni az AfD befolyását: fenn kívánják tartani az úgynevezett „tűzfalat” a párttal való koalíciós együttműködéssel szemben, feltárják a szélsőséges hálózatokat és finanszírozási kapcsolatokat, valamint mozgósítják a civil társadalmat a rasszizmus és az antiszemitizmus ellen. A liberális szereplők szerint a liberális demokrácia védelméhez egyszerre van szükség az szélsőséges politikai erőkkel szembeni elvi alapú együttműködés-elutasításra és olyan hiteles politikai válaszokra, amelyek kezelik azokat a társadalmi problémákat és sérelmeket, amelyek az AfD támogatottságát táplálják.

MIT TANULHATNAK A LIBERÁLISOK LENGYELORSZÁG ÉS MAGYARORSZÁG PÉLDÁJÁBÓL?

Közös mintázatok és eltérő eredmények

Magyarország, Lengyelország és Németország az illiberális politikai projektek és a liberális demokrácia közötti küzdelem különböző szakaszait és formáit szemléltetik. Magyarország azt mutatja meg, milyen gyorsan képes egy domináns párt megszilárdult illiberális rendszert kiépíteni, ha ellenőrzése alatt tartja az alkotmányos intézményeket és eszközöket, miközben széttagolt ellenzékkel szembesül. Lengyelország példája azt mutatja, hogy még évekig tartó demokratikus visszacsúszást követően is képes lehet az összehangolt ellenzéki fellépés és a civil társadalmi mozgósítás leváltani az illiberális kormányzó erőt, bár ez önmagában nem garantálja az intézmények gyors helyreállítását. Magyarországon ezzel szemben egy új pártra és karizmatikus vezetőre volt szükség ahhoz, hogy először legyőzze a régi ellenzéket, koalíciót építsen a választókkal, és hiteles ellen-narratívákat kínáljon a propagandamédiával szemben. Németország pedig azt példázza, hogyan erősödhetnek meg az illiberális erők egy továbbra is liberális politikai rendszerben, kihasználva a kormányzati kudarcokat és a kulturális szorongásokat anélkül, hogy egyelőre megszereznék az állam feletti ellenőrzést.

Az összehasonlítás arra utal, hogy a liberálisoknak a politikai kontextushoz igazítva kell kialakítaniuk stratégiáikat:

Megszilárdult illiberális rendszerekben (Magyarország): a liberálisoknak hosszú távú koalícióépítésre, helyi szintű kormányzati és politikai kísérletekre, valamint nemzetközi eszközökre – például az uniós jogállamisági feltételeességi mechanizmusokra – van szükségük ahhoz, hogy politikai lehetőségeket teremtsenek.

Demokratikus visszacsúszásban lévő, de továbbra is versengő rendszerekben (Lengyelország 2023 előtt): a liberálisok az együttműködésre és a jogállamiság helyreállítása köré épülő szövetségekre, valamint olyan választási stratégiákra összpontosíthatnak, amelyek maximalizálják a pluralista, illiberalizmus-ellenes többség parlamenti képviselését.

Továbbra is liberális, de polarizált rendszerekben (Németország): a liberálisoknak meg kell akadályozniuk, hogy az illiberális erők szélsőséges álláspontjai normalizálódjanak, miközben hiteles válaszokat kell kínálniuk a társadalom gazdasági és kulturális aggodalmaira.

Szervezeti tanulságok Lengyelországból és Magyarországról

A lengyel liberális és centrista szereplők tapasztalatai aláhúzzák a szervezeti megújulás fontosságát: elkötelezett vezetők toborzására, professzionális kampánygépezet kiépítésére és az egyértelműen megfogalmazott liberális programok kialakítására van szükség. A gyenge szervezeti struktúrák és az alulfinanszírozottság – különösen a kisebb pártok

esetében – megnehezítették, hogy a politikai szereplők a törzsbázisukat jelentő városi választókon túl is elérjék a társadalmat.

Magyarországon a Tisza lényegében háttérbe szorította a liberális pártokat, és felszívta azok szavazóinak jelentős részét. A liberális pártoknak azonban vissza kell szerezniük népszerűségüket ahhoz, hogy a jelenlegi kormány által képviselt, jelentősen eltérő értékrendszerrel szemben ismét hatékonyan képviselhessék és előmozdíthassák a liberális értékeket. A liberálisoknak tanulniuk kell a Tisza sikeres kommunikációjából: vállalniuk kell, hogy olyan emberekkel is kapcsolatba lépnek és vitába szállnak, akikkel nem értenek egyet, akár a legtávolabbi falvakban is. A magyar eset azt mutatja, hogy a politikai kirekesztés, vagyis a „cordon sanitaire” stratégiája nem feltétlenül működik. A liberálisok nagyobb társadalmi legitimitást szerezhetnek, mint más politikai szereplők – ahogyan erre korábban a Fidesz is példa volt –, miközben a radikalizálódott emberekkel való párbeszéd hiányában nincs lehetőség sem álláspontjuk megértésére, sem pedig arra, hogy meggyőzzék őket.

A német liberálisok számára mindez azt jelenti, hogy ismét nagyobb hangsúlyt kell fektetniük a tagságon alapuló szerveződésre, a strukturálisan gyengébb régiókban való jelenlétre, valamint a liberális civil szervezetekkel és agytrösztökkel való szorosabb együttműködésre, amelyek szakértelmet és hitelességet biztosíthatnak.

Jobb kommunikátorok kellenek

Az illiberális szereplők sikeresen állították be a liberalizmust elitistaként, kozmopolitaként és a „hétköznapi emberek” problémái iránt közömbösként, miközben önmagukat a nemzet és a szociális biztonság védelmezőiként jelenítették meg. A liberális szereplők gyakran technokrata vagy kizárólag jogalapú nyelvezettel reagáltak, amely nem tudott érzelmileg vagy anyagi szempontból kapcsolódni a választók problémáihoz.

Lengyelországban az ellenzék későbbi sikere részben a politikai narratíva újraakterezésén alapult: egy olyan reményteli történetet kínáltak egy demokratikus, európai Lengyelországról, amely egyszerre lehet szociálisan érzékeny és intézményileg igazságos, miközben nem engedték át a hazafias szimbólumok használatát a PiS-nek. Magyarországon a liberális és progresszív szereplők szerint a közvetlen feladat nem feltétlenül egy tisztán liberális párt felépítése, hanem az ellenzéki erők közötti működőképes együttműködés elősegítése, valamint olyan narratívák kialakítása, amelyek a jogállamiság kérdéseit konkrét igazságtalanságokhoz – például a korrupcióhoz, a rossz közszolgáltatásokhoz és a gazdasági bizonytalansághoz – kapcsolják.

A német liberálisok számára mindez azt jelenti, hogy a liberális alapelveket – a jogállamiságot, az egyéni jogokat, a nyitott társadalmat és a piacgazdaságot – össze kell kapcsolniuk a lakhatással, az energiával, a nyugdíjakkal és a regionális fejlesztéssel kapcsolatos kézzelfogható javaslatokkal. Emellett vissza kell szerezniük az olyan fogalmakat is, mint a „biztonság”, a „szolidaritás” és a „nemzet”, amelyeket az illiberális szereplők saját politikai céljaik szolgálatába állítottak.

Támaszkodni kell az Európai Unióra

Egy további, országokon átívelő tanulság az Európai Unió szerepéhez kapcsolódik. Az illiberalizmussal szembeni fellépéssel foglalkozó kutatások szerint az uniós eszközök – például a kötelezettségszegési eljárások, az EUSZ 7. cikke szerinti eljárások, valamint különösen az uniós forrásokat az alapvető demokratikus normák betartásához kötő jogállamisági feltételelességi mechanizmus – ösztönözhetik a reformokat, vagy legalább korlátozhatják az illiberális túlkapásokat.

A gyakorlatban az EU ezeket az eszközöket egyenetlenül alkalmazta. Magyarországgal szemben az Európai Bizottság 2022-ben aktiválta a feltételeességi mechanizmust, ami az uniós kohéziós források jelentős részének felfüggesztéséhez vezetett mindaddig, amíg a magyar kormány nem javasolt megfelelő korrekciós intézkedéseket. Lengyelország pedig a bírói reformok és a jogállamisággal kapcsolatos viták miatt pénzbírságokkal szembesült. A tartós nyomásgyakorlás – a független média, a civil szervezetek és a helyi önkormányzatok támogatásával együtt – hatékonyabb, mint a pusztán kormányközi szintű megszégyenítés és bírálat.

A Renew Europe liberális pártjai az uniós intézményekben meglévő befolyásukat felhasználhatják ezen eszközök megerősítésére, miközben határokon átnyúló hálózatokat építhetnek a liberális szereplők között. Emellett bemutathatják a sikeres liberális kormányzás példáit az önkormányzatok és a régiók szintjén.

BEVÁLT GYAKORLATOK

Kulcsfontosságú stratégiák

A Lengyelország, Magyarország és Németország esetéből levonható tanulságok alapján több stratégiai alapelv is kirajzolódik a Renew Europe családjába tartozó liberális pártok számára:

A liberális demokrácia védelme az illiberalizmus utánpótlása nélkül: Az illiberális szereplők gyakran azt állítják, hogy a liberális elit képmutató vagy antidemokratikus. A liberálisoknak ezért kerülniük kell az olyan rövidítések és kompromisszumok, amelyek sértik a jogszerű eljárást vagy a politikai pluralizmust, még akkor is, ha szélsőséges politikai szereplők korlátozásáról van szó.

Az értékalapú elvek összekapcsolása gazdasági hitelességgel: A liberális értékeket egyértelműen kell megfogalmazni, ugyanakkor mindig össze kell kapcsolni őket olyan politikákkal, amelyek javítják az emberek mindennapi életét – például az oktatás, az egészségügy, a digitális infrastruktúra vagy a méltányos klímaátmenet területén.

Befektetés a szervezeti mélységbe és a helyi jelenlétbe: Az erős központi kommunikáció önmagában nem elegendő. Olyan helyi szinten is beágyazott szervezetekre van szükség, amelyek képesek meghallgatni a közösségeket, és mozgósítani azokat.

Széles körű, ügylapú szövetségek építése: A jogállamiság, a korrupció elleni fellépés és az európai integráció védelmére létrejövő koalícióknak a liberális politikai családon kívüli szereplőket is be kell vonniuk, amennyiben az alapvető demokratikus elkötelezettség közös.

A strukturális lehetőségek kihasználása: A liberálisoknak az önkormányzati, regionális, nemzeti és uniós szinteket egyaránt fel kell használniuk arra, hogy bemutassák a liberális kormányzás működőképességét, és ellensúlyozzák az illiberális narratívákat.

Szervezeti ajánlások a német liberálisok számára

A németországi liberális pártok, különösen az FDP és más, a Renew Europe-hoz kapcsolódó szereplők számára a lengyel és magyar tapasztalatok alapján a következő szervezeti lépések javasolhatók:

- A párttagság és a helyi szervezetek újjáépítése a strukturálisan gyengébb régiókban, különösen Kelet-Németországban. Ebben érdemes tanulni a Fidesz és a PiS helyi hálózatokra fordított figyelméből, valamint a Tisza tapasztalataiból, ugyanakkor

ezeket a hálózatokat a nyitott és részvételen alapuló politika szolgálatába kell állítani.

- A liberális agytrösztökkel és alapítványokkal való kapcsolatok megerősítése, hogy a szakpolitikai tudás és a nemzetközi összehasonlító tapasztalatok szervezettebben beépüljenek a pártstratégiába és a politikusképzésbe.
- Jelölti és vezetőképző programok kialakítása, amelyek olyan helyi vezetőket választanak ki és mentorálnak, akik elkötelezettek a liberális értékek mellett, és képesek kommunikálni a különböző társadalmi és gazdasági csoportok felé.
- A belső demokrácia és a civilek, aktivisták felé való nyitottság erősítése, elkerülve az olyan zárt, professzionizált pártkultúrákat, amelyek elidegeníthetik a fiatalabb generációkat.

Narratív és kommunikációs stratégiák az AfD-vel szemben

Az AfD előretörésének kezelése során a liberális pártoknak úgy kell kialakítaniuk kommunikációjukat, hogy közben ne erősítsék fel a párt saját narratív kereteit. Ehhez a közép- és kelet-európai tapasztalatok alapján több kommunikációs stratégia is alkalmazható:

A védelem és a biztonság nyelvezetének visszahódítása: Hangsúlyozni kell, hogy a liberális jogállam, a független bíróságok és a szabad média miként védik meg az állampolgárokat a hatalommal való visszaéléstől, a korrupciótól és az önkényességtől, ahelyett hogy ezeket az intézményeket kizárólag olyan értékek őrzőiként mutatnák be, amelyekkel az emberek esetleg nem tudnak azonosulni.

A bevándorlással és sokszínűséggel kapcsolatos viták konkrét megoldásokkal való megközelítése: El kell ismerni az állampolgárok integrációval, lakhatással és társadalmi kohézióval kapcsolatos aggodalmait, miközben bizonyítékokon alapuló szakpolitikai megoldásokat kell kínálni, és el kell utasítani a bűnbakképzést, valamint az összeesküvés-elméletekre épülő narratívákat.

Pozitív nemzeti narratívák kialakítása: Lengyelországhoz hasonlóan a liberálisoknak olyan jövőképet kell felmutatniuk, amely egyszerre hazafias, elkötelezett Németország alkotmányos identitása, a szociális piacgazdaság és az európai vezető szerep mellett. A nemzeti szimbólumokat és a patriotizmust nem szabad átengedni a szélsőjobboldalnak.

A moralizáló kioktatás kerülése: Bár a rasszizmus és a szélsőségesesség elítélése szükséges, a kommunikációnak arra is törekednie kell, hogy visszanyerje a még meggyőzhető választókat. Ehhez a választók anyagi problémáira és sérelmeire is választ kell adni, miközben tiszteletet kell mutatni irántuk, nem pedig lenézést.

A helyi sikertörténetek felerősítése: Érdemes bemutatni azokat az önkormányzatokat és régiókat, ahol a liberális szakpolitikák jobb kormányzást, innovációt és társadalmi befogadást eredményeztek. Ezek konkrét és kézzelfogható ellenpéldát kínálhatnak az AfD által felvázolt disztópikus jövőképekkel szemben.

Koalíciós politika és a „cordon sanitaire”

A magyarországi és lengyelországi tapasztalatok azt mutatják, hogy a mainstream pártoknak az illiberális narratívák átvételére irányuló kísérletei, illetve a szélsőjobboldali pártokkal való együttműködés kockázata gyakran legitimálja ezeket a politikai erőket, és felgyorsítja a demokratikus visszacsúszást. A liberális alapítványok és pártok, köztük az FNF és az FDP, egyértelműen felleptek az AfD-vel és hasonló politikai erőkkel való együttműködéssel szemben.

A Renew Europe-hoz igazodó német pártok számára a következő gyakorlatok javasolhatók:

- Szigorúan fenn kell tartani az AfD-vel való együttműködés tilalmát a kormányzás minden szintjén, és ezt nem a választók kizárásaként, hanem az alkotmányos rend védelmeként kell keretezni.
- Pártokon átívelő, demokráciapárti kezdeményezésekben kell együttműködni a CDU/CSU-val, az SPD-vel és a Zöldekkel, ahol ez indokolt, különösen a választások tisztaságának, a bírói függetlenségnek és a médiapluralizmusnak a védelme érdekében.
- Kerülni kell az olyan taktikai politikai manővereket, amelyek az AfD megerősödését kockáztatják, például a kormányválságok előidézését vagy olyan polarizáló lépéseket, amelyek teret nyithatnak a protestszavazatok előtt. Ennek során figyelembe kell venni, hogy más országokban az illiberális szereplők miként használták ki az intézményi válságokat saját politikai pozícióik megerősítésére.

Az uniós és nemzetközi eszközök kihasználása

A Renew Europe európai parlamenti és Régiók Bizottságában betöltött pozíciója fontos mozgásteret biztosít a liberális demokrácia védelmére a tagállamokban. A német liberálisok közép- és kelet-európai partnereikkel együttműködve a következőket tehetik:

- Támogathatják a határozott jogállamisági feltételrendszert és ellenőrzést, biztosítva, hogy az uniós források a bírói függetlenséghez, a korrupcióellenes garanciákhoz és a médiapluralizmushoz kapcsolódjanak, összhangban a magyarországi és lengyelországi illiberalizmussal szembeni fellépést vizsgáló szakpolitikai elemzések ajánlásaival.
- Uniós forrásokat irányíthatnak a független média és a civil társadalom támogatására a demokratikus visszacsúszással küzdő államokban, ezáltal megerősítve a demokrácia hazai társadalmi bázisát.
- Határokon átnyúló liberális hálózatokat építhetnek és erősíthetnek, amelyek lehetővé teszik a stratégiák, kampányeszközök és kutatási eredmények cseréjét a liberális pártok és civil szervezetek között.

Konkrét ajánlások az FDP és a német Renew Europe-hoz kapcsolódó szereplők számára

A német liberális pártok számára a következő ajánlások fogalmazhatók meg:

- A liberalizmus közérthető újrastrukturizálása: A liberális értékeket olyan garanciákként kell bemutatni, amelyek biztosítják az igazságos esélyeket, védelmet nyújtanak az önkényes hatalomgyakorlással szemben, valamint elősegítik az innovációt és a társadalmi mobilitást. A szakzsargon használatát érdemes kerülni.
- A gazdasági igazságosság előtérbe helyezése liberális keretek között: Olyan szakpolitikákat kell támogatni, amelyek a költségvetési felelősséget az oktatásba, a digitális infrastruktúrába és a zöld átmenetbe irányuló célzott beruházásokkal ötvözik, miközben a méltányosságot és a jövőorientált lehetőségeket hangsúlyozzák.
- Jelentős befektetés Kelet-Németországba: Hosszú távú programokat – nem csupán választási kampányokat – kell kidolgozni az iparosodás visszaszorulásából, a demográfiai változásokból és az elhanyagoltság érzéséből fakadó problémák kezelésére. Ennek részeként érdemes bemutatni a helyi liberális sikertörténeteket, valamint együttműködni az önkormányzati szereplőkkel.

- Az ifjúság megszólításának és a politikai oktatásnak a megerősítése: Bővíteni kell az állampolgári és politikai oktatást, amely bemutatja a liberális demokrácia működését, fellép a dezinformációval szemben, és lehetőséget biztosít a fiatalok számára, hogy bekapcsolódjanak a liberális politikai és civil tevékenységekbe.
- Aktívabb kapcsolat kialakítása a fiatalokkal: Olyan kommunikációs formákat, üzeneteket és témákat kell találni, amelyek valóban rezonálnak a fiatalok problémáival. A radikális politikai erők is nagy hangsúlyt fektetnek a fiatalok megszólítására: gyakran pontosan azonosítják a fiatalokat érintő problémákat, még ha illiberális megoldásokat is kínálnak rájuk. A liberálisoknak szintén fel kell tárniuk a fiatalok valós problémáit, és ezekre pragmatikus, liberális megoldásokat kell kínálniuk.
- Az európai liberális partnerekkel való koordináció: A Renew Europe struktúráit felhasználva meg kell osztani a lengyel ellenzék győzelmének és a magyarországi illiberalizmus elleni küzdelemnek a tapasztalatait, és ezeket a tanulságokat be kell építeni a német stratégiai dokumentumokba és politikusképzési programokba.

KONKLÚZIÓ

Az illiberalizmus Európában szerves módon kialakuló jelenség, amelyet az elidegenedett társadalmi csoportok és az orosz befolyás tovább erősítenek, ugyanakkor visszaszorítható. Az illiberalizmus tudatosan kialakított politikai stratégiák eredménye, amelyek ideológiai, szervezeti és intézményi eszközöket egyaránt alkalmaznak. Olyan pártok használják ezeket, amelyek a liberális fékek és ellensúlyok nélkül kívánnak többségi hatalmat gyakorolni. A liberális szereplőknek ezért ugyanilyen tudatos stratégiával és egységgel kell válaszolniuk, megújítva a liberális demokrácia vonzerejét és hatékonyságát.

Lengyelország, Magyarország és Németország esete azt mutatja, hogy a liberális válaszok nem lehetnek pusztán védekező jellegűek. Meggyőző narratívát kell kínálniuk a nemzeti és európai megújulásról, amely egyszerre épül értékekre és kézzelfogható életminőség-javulásra; újra kell építeniük a pártokat részvételen alapuló, helyi szinten is beágyazott szervezetekként; valamint ki kell használniuk az EU lehetőségeit a hazai demokráciapárti erők támogatására.

A Renew Europe csoportjába tartozó liberális pártok, valamint az AfD előretörésével és az FDP kihívásaival szembesülő német liberálisok számára a közép- és kelet-európai tapasztalatok legfontosabb üzenete egyértelmű: a liberálisok képesek lehetnek az illiberalizmus feltartóztatására, sőt akár visszafordítására is, de ehhez ki kell lépniük jelenlegi stagnáló helyzetükből, pragmatikusan kell cselekedniük, világosan és empátikusan kell kommunikálniuk, valamint olyan szövetségeket kell építeniük, amelyek képesek áthidalni a társadalmi megosztottságokat, miközben szilárdan kitartanak az alapvető demokratikus elvek mellett.